

Солодкий В. О., к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

СТІЙКИЙ РОЗВИТОК У КОНТЕКСТІ ЕФЕКТИВНОГО ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ

У статті окреслено основні проблеми реалізації принципів сталого розвитку на різних рівнях управлінської та соціально-економічної ієрархії. Визначено сучасні підходи до процесів збалансованості та їх вплив на ефективність розвитку держав та їх територій. Розглянуто необхідність вирішення проблем вичерпності запасів необхідних природних ресурсів та підходи до розв'язання даного питання з огляду на довгострокові пріоритети розвитку економік. В роботі вказується на необхідність ефективного поєднання управлінських кроків у економічній, екологічній та соціальній сферах, а також важливість проведення ґрунтовної аналітичної роботи щодо виявлення можливих слабких місць економічних систем, включаючи вивчення ретроспективних аспектів та прогнозування їх діяльності. *Ключові слова:* збалансований розвиток, соціально-економічна ефективність, прогнозування, ресурси, екосистеми, управління, інновації, антропогенний вплив.

Глобалізованість сучасного світу вимагає, щоб поєднання екологічних, економічних та соціальних складових у законодавстві окремих країн супроводжувалося роботою щодо уніфікації відповідного законодавства на міжнародному рівні. Це обумовлюється тим, що зі зростанням споживання вуглеводнів та інших природних ресурсів, зростання обсягів торгівлі і т.д. у глобальному світі, зростають як зв'язки так і залежність екосистем країн-учасників світової спільноти один від одного. Тобто у процесі сталого розвитку, важливість уніфікації економічних, екологічних та соціальних чинників у міжнародних відносинах лише зростатиме, що зумовлює здійснення відповідних досліджень, обґрунтувань та розробок уже сьогодні. Тому і є важливим забезпечити сталість розвитку на локальному та глобальному рівні, створюючи можливості для задоволення як основних потреб населення так і підвищення якості життя в цілому.

Концепція рівноважного розвитку ґрунтується на принципі справедливості у відносинах між поколіннями, який визначає, що розвиток суспільства у тривалій перспективі є ефективним лише у випадку, якщо людство може задовольнити свої потреби сьогодні

без шкоди для можливостей розвитку майбутніх поколінь. Водночас, варто зауважити, що таке бачення сьогодні все ще можна вважати підходом, що підтримується цивілізаційними елітами або ж, у переважній більшості, країнами, які визначають геополітичні тренди. У багатьох державах світу, навпаки, бідність війни та невизначеність майбутніх перспектив призводять як до деградації навколишнього природного середовища так і до руйнації економічних систем та падіння соціальних стандартів. Як наслідок, існують точки зору, в яких розглядаються питання можливих суперечностей в завданнях і цілях концепції сталого розвитку, а також у доцільності та способах виконання її основних положень [1, С. 13-14].

Метою економічного, екологічного та соціального розвитку у всіх країнах світу є забезпечення його стійкості. Тобто, такий поступ повинен забезпечувати потреби як сьогодення так і можливість наступних поколінь забезпечувати свої. При цьому необхідним є як пріоритетне гарантування потреб найбідніших так і обмеження антропогенного впливу з огляду на можливість навколишнього природного середовища до самовідтворення та відновлення його людиною як сьогодні так і в майбутньому.

Вплив людини на середовище свого розвитку ще відносно нещодавно був незначним. Сьогодні видобування корисних копалин, вирубування лісів, викиди парникових газів та токсичних речовин, виснаження земель як наслідок нераціональної сільськогосподарської діяльності та інші чинники набули значного поширення, що загрожує розвитку в майбутньому.

Питання збалансованого розвитку активно досліджуються багатьма науковцями як в Україні, так і за кордоном. Різноманітні аспекти забезпечення сталого соціально-економічного розвитку глибоко розкриті у працях таких відомих вчених як З. Герасимчук, М. Клименко, В. Кравців, Д. Тейлор та ін.

Водночас, в умовах посилення глобалізаційних процесів, питання збалансованості економічних та природних систем набуває першочергової ваги. Тому питання забезпечення стійкого поступу національної та глобальної економіки потребує подальшого вивчення.

У статті окреслено сучасні аспекти реалізації стратегії сталого розвитку у контексті забезпечення ефективного реформування економіки держави, що гарантуватимуть досягнення мети збалансованості у швидко змінюваному соціально-економічному середовищі.

Цілями роботи є визначення шляхів імплементації механізмів рівноважного розвитку на різних рівнях економічної ієрархії з метою

досягнення соціально-економічного ефекту уже в короткостроковій перспективі.

Щодо поняття «сталий розвиток», то критика тут, як правило стосується термінології, хоча більшість опонентів поділяють зміст, який вкладається у відповідний науковий термін. Мова може йти або ж певну «нечіткість» визначення або ж про його трактування як такого, що не несе змісту, який в нього вкладається. Д. Тейлор вважає, що ідея сталого розвитку, внаслідок конфлікту суперечливих позицій щодо його сутності, може бути використана тими, хто не є прихильниками екологічно орієнтованого економічного та соціокультурного розвитку.

Більше того, висловлюються позиції, згідно яких, у глобальній економіці, де 20 відсотків населення споживає 80 відсотків ресурсів, сталий розвиток забезпечити неможливо. А збалансованість розвитку може досягатися лише шляхом зниження темпів економічного розвитку у найбільш розвинених країнах світу, що, у свою чергу, суперечить сучасній концепції сталості.

З огляду на існуючу критику, яка виражає аргументовану позицію окремих вчених, виникає необхідність розробки наукових підходів та стратегій забезпечення сталого розвитку для глобальної та локальних господарських та екосистем, які б як враховували як існуючу стурбованість щодо можливих проблем так і відповідали на нові виклики цивілізаційного поступу.

У разі науково обґрунтованого підходу до використання відновлюваних ресурсів (рибні, лісові та ін.) їх запаси не будуть вичерпані, якщо рівень вилучення ресурсу дійсно буде в межах природного приросту. Разом з тим, більшість відновлюваних ресурсів є ланками складних взаємопов'язаних систем і рівні максимально можливого споживання повинні визначатися з врахуванням можливого впливу на екосистему в цілому. Ресурси, які не відновлюються (вуглеводні та інші корисні копалини), при інтенсивному їх використанні та подальшому зростанню потреби в них, швидко вичерпуються. При цьому майбутні покоління будуть мати або незначні їх запаси або взагалі не матимуть відповідної сировини.

Це не означає, що такі ресурси сьогодні взагалі не повинні видобуватися. Рівень їх видобутку повинен враховувати важливість, доступність технологій, які зменшують потребу в таких ресурсах і можливість та час наявності замінників. У випадку, якщо перспективи появи відповідних альтернатив чітко не визначені, то використання ресурсу вже сьогодні має бути мінімізованим.

Тобто, сталий розвиток може бути охарактеризований як постійний процес змін, в якому напрямок розвитку технологій, інвести-

ції, використання ресурсів, соціальні, політичні та економічні зрушення створюють ефективне поєднання сьогоdnішніх можливостей і майбутнього потенціалу, що забезпечить синергійний ефект розвитку та задоволення сьогоdnішніх та майбутніх потреб людини.

Очевидно, що для вирішення складних питань, які визначатимуть розвиток в майбутньому, повинна бути розроблена стратегія руху від типу розвитку, який має місце сьогоdnі до шляхів, які забезпечать якісне життя майбутнім поколінням. Розв'язання цієї надзвичайно складної та дуже актуальної проблеми вимагатиме зміни політики господарювання кожної держави як у сенсі вирішення внутрішньодержавних питань так і її впливу на інші країни та глобальну спільноту в цілому [2, С .16].

Сталий розвиток може стати результатом комплексної роботи щодо ефективного поєднання кроків у економічній, екологічній та соціальній сферах. Сутність самовідтворюваного розвитку визначає, що досягнення поставленої мети повинно здійснюватися через забезпечення ефективного з точки зору економіки та якісного з точки зору людини зростання, яке забезпечить як мінімум необхідні потреби більшості населення. Також, важливим є проведення науково обґрунтованої та соціально відповідальної демографічної політики, яка враховуватиме не тільки економічні аспекти вирішуваних питань, але й національні та культурні особливості і т.д. Необхідним є широке впровадження сучасних ресурсозберігаючих технологій та, як ключовий аспект, забезпечення прийняття відповідальних господарських рішень, які б враховували як економічну так і екологічну й соціальну ефективність сьогоdnі та в майбутньому.

Важливим чинником сталого розвитку є забезпечення економічного зростання. Причому, найбільш вагомим є досягнення таких темпів росту, які були б достатніми для зміни ситуації, в країнах з найнижчим рівнем життя. Адже очевидно, що бідність зменшує можливість використання ресурсів та ведення життя у спосіб, який відповідає потребам сталості. Необхідним є щорічний ріст доходів на душу населення (з врахуванням, як правило збільшення його чисельності) не менш ніж 3 відсотки на рік для того, щоб у країнах з низькими доходами більшості ситуація відчутно покращилася у межах чверті століття. І це в ситуації, коли початковий рівень бідності складатиме не більше 50 відсотків.

Тобто, гарантування зростання доходів серед найбідніших можемо вважати дієвим чинником на шляху забезпечення сталості розвитку. Адже у країнах, що розвиваються найчіткіше прослідковуються зв'язки між зниженням кількості незаможних та зорієнтовані-

стю на дотримання екологічних стандартів. Разом з тим, розвиток відбувається в глобалізованому світі пов'язаних економік, тому менш розвинені країни на пряму залежать від ситуації в країнах, які очолюють світові позиції розвитку. Сьогодні зростання не менш ніж 3-4 відсотки на рік є тим мінімумом, який, за всіх інших рівних умов, може вважатися світовими фінансовими організаціями достатнім для того, щоб держава могла відігравати суттєву роль в зростаючій світовій економіці. У свою чергу, за таких темпів приросту економіки, екологічна складова стійкого розвитку може бути реалізована лише шляхом зміни засобів досягнення зростання, а саме – удосконаленням способу виробництва та підвищення ефективності використання природних та інших ресурсів.

В умовах сталого розвитку економічне зростання повинно поєднуватись зі збереженням природного різноманіття, зменшенням вразливості народногосподарських комплексів до економічних та соціальних криз та удосконаленням механізму розподілу доходів. Як правило, швидке економічне зростання з погіршенням структури розподілу його результатів має гірші наслідки для держави ніж повільніші темпи росту, що супроводжуються підвищенням якості життя всіх прошарків населення. У свою чергу мінімізація ризиків виникнення кризових явищ має досягатися шляхом застосування технологій, які мінімізують виробничі ризики, проведення економічної політики, що мінімізуватиме ринкові коливання, створення фінансових та інших резервів. З точки зору досягнення стабільності суспільного поступу, розвиток, який поєднує економічне зростання із зменшенням вразливості виробничих та народногосподарських комплексів, є більш дієвим та ефективним.

Крім того, забезпечення збалансованості розвитку вимагає вирішення проблем освіти, охорони здоров'я та захисту і відновлення навколишнього природного середовища. Важливим є створенням умов, коли б усі, навіть найбільш обмежені у ресурсах а можливостях члени суспільства, могли реалізовувати свої потреби та інтереси. Такий підхід буде свої результати і у тому, що освічене та здорове населення в цілому працюватиме продуктивніше, а зростання обсягів виробництва товарів і послуг призводить до зменшення витрат і т.д., що також є складовою формування політики сталого розвитку.

Важливим завданням сучасного етапу розвитку є гарантування для зростаючої кількості населення можливості працювати, забезпечуючи собі життя. Швидке зростання чисельності населення у країнах, що розвиваються, прискорення процесів урбанізації з особливо швидким зростанням кількості мешканців великих міст також потребують збалансованого підходу. Враховуючи, що урбанізація є скла-

довою процесу розвитку, стимулювання збільшення кількості малих міст та чисельності їх мешканців буде вагомим чинником покращення якості життя населення.

Забезпечення потреб на засадах збалансованості передбачає розробку глобальних та локальних стратегій збереження та відновлення природних ресурсів. Доречно зауважити, що пріоритетність природоохоронної діяльності в контексті сталого розвитку має обумовлюватися не лише господарськими потребами. Також, врахованими мають бути як необхідність збереження біологічного різноманіття так і моральний аспект по відношенню до майбутніх поколінь.

Окреслені та інші проблеми переходу до моделі сталого розвитку вимагають суттєвих технологічних зрушень. Тут мають вирішуватися питання технологічного відставання країн, які розвиваються, причому у даному плані проблемою є те, що успішність «експорту» технологій визначається багатьма чинниками, узгодження яких часто представляє собою досить складне завдання. Також необхідно надалі нарощувати масштаби застосування «зелених» технологій, використання яких допомагає не тільки зменшувати техногенний тиск на навколишнє природне середовище, але й покращувати його якісні характеристики. На сьогоднішньому етапі розвитку економіки фінансова привабливість таких підходів до виробничої діяльності повинна стати ключовим стимулом для виробників товарів та послуг всіх форм власності, а також розробників технологій і громадських організацій щодо активізації участі у реалізації політики збалансованого розвитку.

Реалізація наведених кроків в Україні потребує розробки та впровадження програм збалансованого розвитку та системи національних індикаторів. Необхідним також є формування планів та прогнозів сталого розвитку як на регіональному так і на державному рівні [3].

Прогрес у розвитку технологій та приведення їх у відповідність до вимог сталого розвитку необхідно поєднувати із удосконаленням системи управління ризиками. Реактори атомних електростанцій, лінії електропередач, громадський транспорт, системи зв'язку і т.д. можуть бути досить вразливими у форс-мажорних ситуаціях або у випадках перевантажень. Як правило, при проектуванні таких систем закладається певний рівень надійності, однак серйозні стохастичні збурення можуть мати значні негативні наслідки.

Важливим є проведення ґрунтовної аналітичної роботи щодо виявлення можливих слабких місць таких систем, включаючи вивчення ретроспективних аспектів та прогнозування їх діяльності, по-

стійна актуалізація виробничих стандартів, розробка планів дій у екстрених випадках. Така робота забезпечить мінімізацію негативних наслідків у випадку надзвичайних подій, а отже сприятиме зростанню збалансованості відповідних систем та господарських комплексів в цілому. Міжнародні організації повинні активніше залучати урядові органи на місцях, представників законодавчої гілки влади та населення до вирішення питань забезпечення сталості сьогоdnішнього та майбутнього розвитку [4, С. 5].

Реалізація заходів сталого розвитку дуже часто може бути здійснена на місцевому рівні. Однак, на даному шляху існують багато проблем, одна з яких – це безпосередня імплементація необхідних заходів на місцях. Необхідним є врахування локальної ситуації, починаючи із загального контексту і до найменших деталей. Така робота може бути реалізована лише тоді, коли існує політична воля та усвідомлено необхідність досягнення відповідних результатів. Тобто, реалізація цілей стійкого розвитку дуже часто є соціально мотивованою, адже лише формулювання проблеми як такої, яка є як актуальною для локальної громади так і відображає екологічні та економічні пріоритети держави в цілому, може бути достатнім чинником її вирішення в контексті реалізації глобальної мети – досягнення збалансованості суспільного поступу. Тобто вагомими підставами для здійснення визначених кроків в обставинах, які існують в межах однієї громади, можуть бути недостатніми для обґрунтування їх доцільності в іншій.

Робота щодо інформування членів громади та реалізації визначених кроків повинна здійснюватися шляхом тісної взаємодії різних гілок місцевої влади із залученням до відповідних процесів місцевого населення. У даному процесі важливим є досягнення узгодженої позиції серед виконавців проекту щодо концептуальних шляхів та підходів з його виконання.

Основним завданням наступного етапу є практична реалізація та подальший супровід виконання проекту з врахуванням місцевих особливостей. Причому особлива увага уданому контексті повинна звертатися на забезпечення повного та вчасного фінансування. Тому доцільним є залучення до участі в проектах таких учасників (фізичних, юридичних осіб, урядових та неурядових об'єднань та організацій), які володіють достатніми для реалізації необхідних кроків ресурсами. Для того, щоб проект сталого розвитку міг бути ефективно реалізованим, серед його виконавців має учасник, який, у випадку необхідності, здатен невідкладно вирішувати складні завдання та швидко долати наслідки форс-мажорних обставин.

Крім того, у сучасних умовах, для успішної реалізації більшості проектів сталого розвитку (збереження та відновлення екосистем

великих та малих міст, боротьба з ерозією земель, підтопленням і т.д.), вони мають бути не лише обґрунтовані з екологічної, економічної та соціальної точок зору та гарантувати результати, які можуть бути отримані у відносно віддаленому майбутньому. Основним аргументом, щодо реалізації програм сталого розвитку та кроків щодо їх виконання у багатьох випадках може бути результат, який розрахований на найближчу перспективу.

Для зменшення впливу зміни клімату на умови проживання населення як в розвинених економіках світу так і в країнах, що розвиваються, необхідне ефективне стратегічне планування та значні фінансові ресурси. Боротьба з наслідками, яку сьогодні можна спостерігати у різних частинах світу є недостатньою і забезпечує лише вирішення проблеми пост-фактум. Питання пов'язані з урбанізацією, нераціональним використанням земель та інших природних ресурсів повинні стати основним об'єктом докладання зусиль при про розробці заходів забезпечення сталого суспільного розвитку.

І хоча більшість розвинених країн інвестують значні ресурси у реалізацію програм адаптації до потенційної зміни природних умов та можливого вичерпання окремих складових ресурсної бази, країни, які розвиваються і мають обмежені фінансові та технічні можливості, постають перед проблемою адаптації до швидко змінюваних як природно-кліматичних так і соціально-економічних факторів.

Для забезпечення стійкості як окремих економік так і глобального господарського механізму, важливою є диверсифікація та забезпечення стабільності джерел фінансування відповідних програм та кроків. Сьогодні, для забезпечення заходів щодо гарантування збалансованого економічного, екологічного та соціального розвитку у планетарному масштабі необхідним є залучення від 50 до 100 млрд доларів щорічно, реально залучається менше ніж 200 млн З огляду на ситуацію, пріоритетним є як зменшення існуючого розриву так і підвищення ефективності використання наявних коштів.

Реалізація підходів забезпечення сталого розвитку повинна базуватися на рішеннях, які включають як економічну, так і екологічну та соціальну складові, як такі, що превалюють та співіснують у всіх сферах життя людини та екосистеми в цілому. Варто розуміти, що наведені напрямки розвитку не є антагоністичними елементами цивілізаційного поступу, а їх поєднання є необхідним та, водночас, складним завданням. У більшості випадків, діяльність, спрямована на збереження довкілля та раціональне використання природних ресурсів, має якщо не короткостроковий то довготерміновий економічний ефект. Так, підвищення ефективності використання енерго-

носіїв, може не лише мати сприятливий вплив на навколишнє середовище, а й забезпечує значну економію фінансових ресурсів як сьогодні так і у перспективі. Це ж стосується раціонального використання земель, збереження лісів і т.д. Суперечність економічних та екологічних складових розвитку, як правило, виникає у випадку, коли починають переслідуватися вузькі особистісні або короткострокові групові економічні інтереси. Тому зусилля мають спрямовуватися на недопущення або мінімізацію випадків такого неврахування впливу подібних дій на довкілля та інших учасників геосоціальної спільноти.

1. Warren, A. (1996). Comments on indigenous and scientific knowledge: some critical comments. *Indigenous Knowledge and Development Monitor*, № 4.
2. E. Carina H. Keskitalo and Johanna Liljenfeldt Working with sustainability: Experiences of sustainability processes in Swedish municipalities. *Natural Resources Forum*. 36 (2012). PP. 16–27.
3. Тимочко Т. Пріоритети збалансованого (сталого) розвитку для України. *Збірник матеріалів II-го Всеукраїнського з'їзду екологів з міжнародною участю*. URL: <http://eco.com.ua>. (дата звернення: 01.06.2019).
4. Sylvia I. Karlsson-Vinkhuyzen. From Rio to Rio via Johannesburg: Integrating institutions across governance levels in sustainable development deliberations. *Natural Resources Forum*. 36 (2012). PP. 3–15.

REFERENCES:

1. Warren, A. (1996). Comments on indigenous and scientific knowledge: some critical comments. *Indigenous Knowledge and Development Monitor*, № 4.
2. E. Carina H. Keskitalo and Johanna Liljenfeldt Working with sustainability: Experiences of sustainability processes in Swedish municipalities. *Natural Resources Forum*. 36 (2012). PP. 16–27.
3. Tymochko T. Prioritytety zbalansovanoho (staloho) rozvytku dlia Ukrainy. *Zbirnyk materialiv II-ho Vseukrainskoho zizdu ekolohiv z mizhnarodnoiu uchastiu*. URL: <http://eco.com.ua>. (data zvernennia: 01.06.2019).
4. Sylvia I. Karlsson-Vinkhuyzen. From Rio to Rio via Johannesburg: Integrating institutions across governance levels in sustainable development deliberations. *Natural Resources Forum*. 36 (2012). PP. 3–15.

Solodkyi V. O., Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor
(National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF THE EFFECTIVE GROWTH OF THE STATE ECONOMY

The article outlines the main problems of implementation of the principles of sustainable development at different levels of the

administrative and socio-economic hierarchy. The modern approaches to the processes of balance and their influence on the efficiency of development of the states and their territories are determined. The necessity of solving the problems of the exhaustion of the necessary natural resources and the approaches to the solution of this issue in view of the long-term priorities of economic development are considered. The paper points to the need for an effective combination of management steps in the economic, environmental and social spheres, as well as the importance of conducting thorough analytical work to identify potential weaknesses in economic systems, including the study of retrospective aspects and forecasting their activities.

Keywords: balanced development, socio-economic efficiency, forecasting, resources, ecosystems, management, innovations, anthropogenic impact.

Солодкий В. А., к.э.н., доцент (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ В КОНТЕКСТЕ ЭФФЕКТИВНОГО РОСТА ЭКОНОМИКИ ГОСУДАРСТВА

В статье обозначены основные проблемы реализации принципов устойчивого развития на разных уровнях управленческой и социально-экономической иерархии. Определены современные подходы к процессам сбалансированности и их влияние на эффективность развития государств и их территорий. Рассмотрена необходимость решения проблем исчерпаемости запасов необходимых природных ресурсов и подходы к решению данного вопроса, учитывая долгосрочные приоритеты развития экономик. В работе указывается на необходимость эффективного сочетания управленческих шагов в экономической, экологической и социальной сферах, а также важность проведения основательной аналитической работы по выявлению возможных слабых мест экономических систем, включая изучение ретроспективных аспектов и прогнозирования их деятельности.

Ключевые слова: сбалансированное развитие, социально-экономическая эффективность, прогнозирования, ресурсы, экосистемы, управление, инновации, антропогенное воздействие.
